

Організація виробництва та агробізнесу

УДК 330.341.1

В. В. Ширма

здобувач*

Житомирський національний агроекологічний університет

ІННОВАЦІЇ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА

Вивчено та проаналізовано сучасні тенденції сільськогосподарського виробництва. На прикладі аграрних підприємств розглянуто особливості впровадження нових технологій. Досліджено основні напрями підвищення ефективності господарської діяльності товаровиробників та розвитку аграрного сектора економіки за рахунок інновацій. Запропоновано пропозиції щодо налагодження сільськогосподарського виробництва на інноваційній основі.

Постановка проблеми

Системні трансформаційні перетворення аграрного сектора економіки в умовах мінливого ринкового середовища зумовлюють необхідність адаптації сільськогосподарських підприємств у напрямі забезпечення високого рівня конкурентоспроможності як на національному, так і на міжнародному рівнях. Умови глобалізації та європейської інтеграції, загострення впливу кризових явищ у глобальному масштабі диктують необхідність посилення інвестиційно-інноваційної активності господарюючих систем. Відтак, нагальною є потреба кардинальних змін у процесі формування та підтримки рівня конкурентоспроможності вітчизняних підприємств агробізнесу й впровадження заходів щодо поліпшення їх конкурентоспроможності. Провідну роль у підвищенні конкурентоспроможності цих підприємств відіграють інноваційні перетворення. Забезпечення економічної безпеки та розвитку держави вимагає переходу до інноваційного типу економіки, орієнтованого на підтримку високотехнологічного сільськогосподарського виробництва.

Аналіз останніх досліджень

Дослідженням проблем економічного розвитку за рахунок використання інновацій присвячено праці вчених В. Александрової, Л. Антонюка, Ю. Бажала, А. Гальчинського, В. Гейця, В. Кузьменко, І. Макаренка, Л. Семіва, В. Семиноженка, В. Соловйова. Питання теорії та практики інноваційного розвитку підприємств аграрного сектора досліджували на теоретичному і методологічному рівнях вітчизняні науковці, В. Амбросов, С. Володін, А. Гайдуцький, О. Дацій, М. Зубець, М. Кісіль, М. Коденська, М. Корецький, М. Малік, В. Месель-Веселяк, Г. Підлісецький, М. Садиков, П. Саблук, А. Чупіс, С. Шолудченко, В. Юрчишин та ін.

© В. В. Ширма

* Науковий керівник – д.е.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України

В. В. Зіновчук

Разом з тим, питання підвищення ефективності агровиробництва та розвитку аграрного сектора економіки за рахунок використання інновацій залишаються недостатньо вивчені. Це зумовлює необхідність вивчення окресленої проблеми та підтверджує актуальність статті.

Об'єкт та методика досліджень

Об'єктом дослідження є процес визначення місця та ролі інновацій в розвитку аграрного сектору економіки.

Теоретичною і методологічною основою дослідження є системний підхід до вивчення економічних явищ, теоретичні розробки вітчизняних і зарубіжних вчених. Поставлені завдання зумовили використання абстрактно-логічного, аналітичного та монографічного методів.

Результати досліджень

Агропромисловий комплекс є важливою галуззю, яка значною мірою визначає соціально-економічний розвиток та формує продовольчу безпеку держави. Продовольча безпека – це захищеність життєвих інтересів людини, що виявляється у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєдіяльності [4].

Широке застосування інновацій є одним з найбільш дієвих і ефективних засобів підвищення ефективності агропромислового виробництва та, відповідно, формування продовольчої безпеки. Інновації сприяють росту продуктивних сил, удосконаленню організаційно-економічного механізму в сільському господарстві та розвитку сільських територій. Інноваційний розвиток передбачає використання сучасних технологій агровиробництва, вискоелективних сільськогосподарських культур, інформаційних та управлінських технологій.

Необхідність активізації інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств обумовлена такими чинниками:

- посилення ролі інтенсивних факторів розвитку аграрного виробництва;
- необхідність зменшення витрат ресурсів на виробництво одиниці продукції;
- фізичне та моральне старіння технологічних і технічних засобів виробництва, що обумовлює високу енергоємність виробництва одиниці продукції та її собівартість;
- відсутність вигідної для товаровиробників кредитної політики, спрямованої на оновлення основних засобів виробництва;
- недостатня ефективність фінансово-економічного механізму державної підтримки аграрного сектора;
- підвищення рівня конкуренції у зв'язку з процесами інтеграції аграрного сектора України у світове господарство;

- невідповідність системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для аграрного сектора потребам її інноваційного розвитку.

Наведені чинники зумовлюють необхідність інноваційного розвитку агровиробництва. Стратегія інноваційного розвитку підприємств аграрного сектора полягає в тому, щоб через активацію інноваційної діяльності підвищити рівень економічної ефективності виробництва та конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

На нашу думку, інновації в аграрній сфері – це запроваджені нововведення, що забезпечують якісне та кількісне зростання ефективності виробництва продукції і процесів, за рахунок впровадження нових сортів рослин, порід тварин та птиці, нових технологій в рослинництві, тваринництві, нових видів добрив і засобів захисту рослин, нових методів профілактики і лікування тварин й птиці, нових форм організації та управління сільськогосподарськими підприємствами з метою отримання більш економічного, соціального, екологічного ефекту.

Перспективи розвитку аграрного сектора України нерозривно пов'язані з економічним ростом цього сектора, що значною мірою визначається інтенсивністю інноваційної діяльності та її результативністю. Аграрний сектор України потребує суттєвих інвестицій для забезпечення динамічного розвитку і виходу на передовий рівень технологій та якості продукції.

У 2011 р. прямі іноземні інвестиції у сільське господарство України не надходили. При цьому, розмір прямих іноземних інвестицій безпосередньо характеризує стан інвестиційного клімату в секторах, куди вони спрямовуються, так як прямі іноземні інвестиції здійснюються незалежними іноземними юридичними і фізичними особами, що приймають рішення про інвестування, виходячи з незалежної оцінки стану законодавства, справедливості судової системи, сприятливості бізнес-клімату, рівня корупції в країні [5]. Для порівняння, за даними Української аграрної конфедерації, прямі іноземні інвестиції у сільське господарство України в 2005 р. склали 86 млн дол. США, у 2006 р. – 95 млн дол. США, у 2007 р. – 153 млн дол. США, у 2008 р. – 246 млн дол. США, у 2009 р. – відтік інвестицій склав 10 млн дол. США, у 2010 р. – надійшло 46 млн дол. США інвестицій, а у 2011 р. – відтік склав 25 млн дол. США (рис. 1).

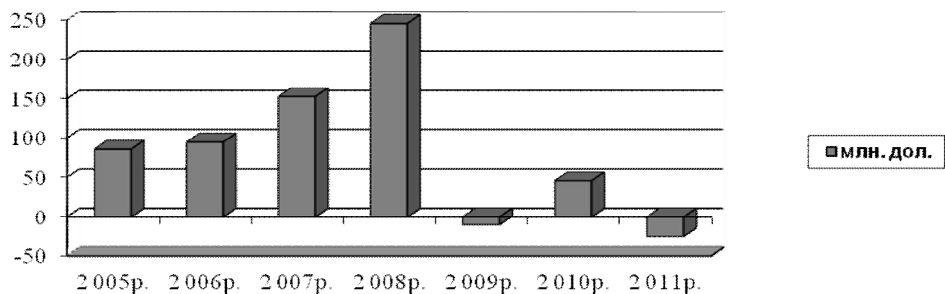

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції у сільське господарство України
Джерело: власні дослідження.

Аналогічною є динаміка інвестицій в основні засоби в галузі, адже цей показник можна сприймати як оцінку зацікавленості внутрішніх інвесторів. Так, у 2004 р. об'єми інвестицій в основні засоби в аграрній галузі у 2004 р. склали лише 3,38 млрд грн, у 2010 р. даний показник становив 12,23 млрд грн. Починаючи ж з 2005 р. річні темпи приросту інвестицій в основні засоби у середньому були на рівні 30 %, а в окремі роки досягали 77 %. Всього за період 2005–2010 рр. було інвестовано в основні засоби 60,35 млрд грн [9].

Фахівці аграрного сектора наголошують, що саме зростання обсягів інвестицій призводить до збільшення виробництва і експорту аграрної продукції. Якщо на початку 2000-х років Україна виробляла 25–30 млн т зерна та 5–6 млн т олійних, то вже через 10 років країна вийшла на виробництво зерна в обсязі понад 50 млн т, олійних – понад 12 млн т. Аналогічно збільшуються валютні надходження від експорту аграрної продукції. Зокрема, лише реалізація зерна врожаю 2011 р. на експорт в обсязі 23 млн т принесла Україні понад 5,5 млрд дол. США валютної виручки.

Для забезпечення інноваційного розвитку аграрної сфери необхідна наявність двох складових – ресурсної та інституційної. Ресурсна складова включає фінансове, кадрове, матеріально-технічне та інформаційне забезпечення. До складу інституційної входить нормативно-правове, організаційно-економічне, інфраструктурне та наукове забезпечення (рис. 2).

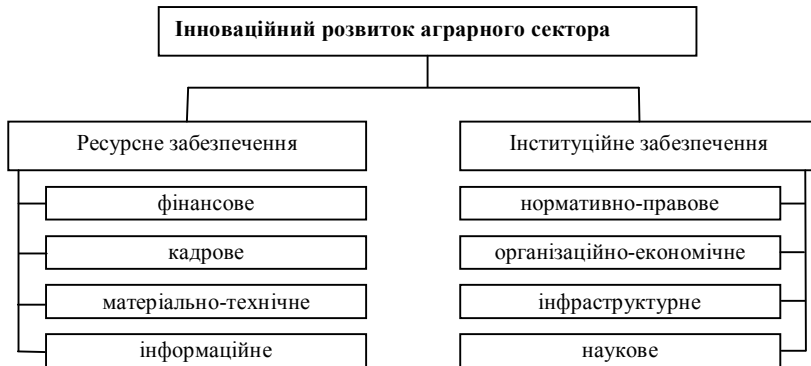

Рис. 2. Складові інноваційного розвитку аграрного сектора
Джерело: власні дослідження.

Зростаюче значення інноваційного розвитку потребує зміни інноваційної системи аграрного сектора, що в існуючому стані мало придатна для масового застосування нововведень. Інноваційний розвиток аграрної сфери визначається двома основними складовими – це наукові дослідження та рівень впровадження їх у виробництво. Відповідно до цих складових необхідно і будувати інноваційну систему, що включатиме два основних напрями – розвиток наукових досліджень в агропромисловій сфері та ефективне використання їх результатів у виробництві [5].

Розвиток наукових досліджень в агропромисловій сфері передбачає науково-технічні розробки як постійно поновлюване джерело зростаючих можливостей інноваційного оновлення аграрного сектора. Світовий досвід засвідчує, що уряди європейських країн акцентують увагу не на самому процесі інноваційної діяльності, а на кінцевому продукті, якого потребує агропромисловий сектор. Відірваність інноваційного процесу від безпосередніх потреб виробників призводить до зменшення кількості впроваджених інновацій і, як наслідок, до спаду обсягу виконаних науково-технічних робіт (рис. 3).

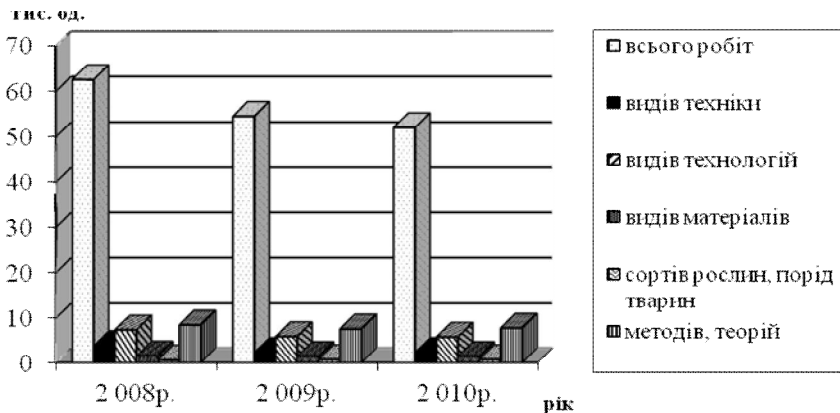

Рис. 3. Кількість виконаних наукових та науково-технічних робіт, тис. од.
Джерело: власні дослідження.

Кількість робіт, що виконувалися науковими організаціями України протягом 2008–2010 рр. зменшилася майже на 10 тис. од. [10]. На нашу думку, саме затребуваність інноваційного продукту сприятиме його подальшому виробничому використанню та, відповідно, розвитку всього інноваційного процесу. Затребуваність інновацій виявляється через попит на них. Саме тому, акцентуація на інноваційному процесі, а не на кінцевому продукті призводить до відсутності або недостатності попиту на інноваційний продукт. Наслідками цього стає спад агропромислового виробництва, зниження інтересу до інноваційної діяльності та спад інвестиційної активності у цій сфері.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Розвиток сільськогосподарського виробництва значною мірою визначається рівнем залучення інноваційних технологій та ефективністю виробництва. Інноваційний розвиток агропромислового виробництва сприятиме стабільному зростанню експорту та рівня внутрішнього споживання, зменшенню обсягу імпорту за рахунок заміщення внутрішнім виробництвом; зростанню конкурентоздатності аграрного сектора і, як наслідок, збільшення його інвестиційної привабливості.

Сучасна інноваційна політика України повинна бути спрямована на створення сприятливих умов для підвищення технологічного рівня виробництва та удосконалення його структури, як основи підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції, економічного росту та, відповідно, формування економічної й національної безпеки держави.

Стратегічними завданнями інноваційної політики у агропромисловому комплексі є підвищення національної конкурентоспроможності за рахунок інновацій, особливо тих, які є затребувані безпосередньо

сільськогосподарськими виробниками, визначення і підтримка високотехнологічних сфер, що забезпечать прискорення економічного зростання.

Перспективним напрямом майбутніх досліджень є пошук джерел фінансування інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки. Актуальним є створення необхідного інституційного забезпечення розвитку організаційних форм інтеграції науки і аграрного виробництва, зокрема, створення технопарків.

Література

1. *Андрійчук В. Г.* Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти / *В. Г. Андрійчук, М. В. Зубець, В. В. Юрчишин* – К.: Аграрна наука, 2005. – 140 с.
 2. В сільське господарство України в 2011 році прямі іноземні інвестиції не надходили [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.unian.net/ukr/detail/120432>.
 3. *Гончарова Е. Б.* Возможности формирования инновационной системы России / *Е. Б. Гончарова, Б. А. Карташов, А. Е. Гаврилов* // *Фундаментальные исследования*. – 2009. – № 5 – с. 124–126.
 4. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року [Електронний ресурс]: Постанова КМУ від 19.09.2007 р. № 1158. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF>.
 5. *Дорошко О. О.* Особливості інноваційного розвитку України / *О. О. Дорошко* // *Інвестиції: практика та досвід*. – 2011. – № 5. – С. 21–24.
 6. Зберігання зерна. Технологія зберігання зернових [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gfas.com.ua/ukrainian/hranenie-zerna.html>
 7. *Іщук С. І.* Розміщення продуктивних сил: теорія, методи, практика / *С. І. Іщук*. – вид. 4-е, доп. – К.: Вид-во Європ. ун-т, 2002. – 210 с.
 8. *Марчук Л. П.* Формування інноваційних можливостей аграрного виробництва / *Л. П. Марчук* // *Економіка АПК*. – 2009. – №12. – С. 58–63
 9. Сільське господарство потребує більше інвестицій для динамічного розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agribusiness.kiev.ua/uk/press/1324027828/>.
 10. Україна в цифрах у 2010 році: Статистичний збірник / За ред. *О. Г. Осауленка* // *Державний комітет статистики України*. – К.: 2011. – 252 с.
 11. *Федун І. Л.* Інноваційний напрям розвитку сільського господарства / *І. Л. Федун* // *Інноваційна економіка*. – 2007. – № 2 (4) – С. 24–31.
 12. *Чабан В. Г.* Інновації як умова підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору / *В. Г. Чабан* // *Економіка АПК*. – 2006. – № 7. – С. 68–72.
-
-